

სექცია 5. ეროვნული ეკონომიკის განვითარების სამართლებრივი, პოლიტიკური და ფილოსოფიური ასპექტები

საერთო ეკონომიკური ინტერესები კონფლიქტების გადაწყვეტის საქმეში

ჯემალ გახოკიძე

სამართლისა და პოლიტიკის მეცნიერებათა დოქტორი,
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი

რეზიუმე

სტატიაში განხილულია საერთო ეკონომიკური ინტერესების პოზიტიური როლი კონფლიქტების გადაწყვეტის საქმეში. შესწავლილი და გაანალიზებულია ამ მიმართულებით რამდენიმე პრეცედენტი, კერძოდ: ჰონკონგი - ჩინეთის, იტალია - სამხრეთ ტიროლის და დიდი ბრიტანეთი - შოტლანდიის.

სტატიაში შევეცადეთ გვეჩვენებინა ეკონომიკური და ბიზნესინტერესების მნიშვნელობა და როლი ცენტრსა და რეგიონებს შორის პოლიტიკური უთანხმოებების მოსაწესრიგებლად.

სწორედ ამის გათვალისწინებით სტატიაში წარმოდგენილია წინადადებები საქართველოს განდგომილ რეგიონებთან სწორი ეკონომიკური ურთიერთობების შესახებ, თუნდაც ყოფით დონეზე უპირატესობის მინიჭების მიზნით.

RESUME

The article reviews the positive role of common economic interests in conflict resolution. We explored and analyzed several precedents in this direction, namely: Hong Kong - China, Italy - South Tyrol and Great Britain - Scotland.

In the article we tried to show the importance and role of economic and business interests between the center and the regions in order to regulate political disagreements.

In this regard, the article presents the proposals about correct economic relations with the breakaway regions of Georgia.

* * * *

საქართველოს სახელმწიფოს 90-იანი წლების კონფლიქტების შედეგად დაკარგული აქვს ტერიტორიის მნიშვნელოვანი ნაწილი აფხაზეთის და ე.წ. სამხრეთ ოსეთის სახით, კერძოდ 12,5 კვ.მ., რაც მთელი ტერ-

იტორიის 17,9% შეადგენს. მწარე რეალობაა, მაგრამ ფაქტია, რომ უახლოეს წარსულსა და აწმყოში ჩვენ ასეთ პირობებში გვინევს ცხოვრება.

გავიდა 25 წელი, საუკუნის ერთი მეოთხედი, ამ ხნის განმავლობაში კონფლიქტების დარეგულირების თვალსაზრისით, ობიექტურობა მოითხოვს და უნდა ითქვას, რომ გვექონდა რეალპოლიტიკაზე დაფუძნებული გარკვეული წინსვლა, წარმატებები. ამასთანავე, გვექონდა მარცხი, შეცდომები, ზოგჯერ გამოუცდელივით გამოწვეული დინების საწინააღმდეგო პოლიტიკური გადაწყვეტილებები, საბედისწერო შეცდომები და დანაშაულებრივი წინდაუხედაობაც, რაც სამწუხაროდ, ჯერ რუსეთთან ომში გადაიზარდა და როგორც მოსალოდნელი იყო სამხედრო კრახით დამთავრდა. პრაქტიკულად, ტერიტორიული გამთლიანებისათვის წლების განმავლობაში შეკონსერვებული ჩვენი აქტივები წულს გაუტოლდა. საჭირო შეიქნა ყველაფრის თავიდან დაწყება, მაგრამ გაცილებით ნამგებიან სასტარტო პირობებში. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ვიმყოფებით იქ, სადაც ჩვენ თვითონ მივედით. მიუხედავად ამისა, ლოდინისა და სხვის იმედად ყოფნის უფლება არა გვაქვს.

მიზნის მიღწევისათვის, გამოსავალი მხოლოდ ერთია – მთავარი გასაკეთებელი ჩვენ თვითონ! დიდი შეცდომების გარეშე! დანარჩენი ჩვენს კეთილმოსურნეებთან ერთად.

კონფლიქტურ მხარეებს შორის ეკონომიკურ თუ ყოფით საკითხებზე ურთიერთობა, კომერცია, ბიზნესი, ერთი შეხედვით, შეუთავსებლად ასოცირდება, მაგრამ როგორც კონფლიქტური ქვეყნების ურთიერთობის ისტორია მოწმობს, მათ შორის, მართლაც არის ურთიერთგანმაპირობებელი ლოგიკური კავშირი. დასავლეთ ევროპაში, ჯერ კიდევ XVII საუკუნიდან იკვლევდნენ ხალხთა ურთიერთობაში, მათ შორის მტრულად განწყობილ მხარეებს შორის, კომერციის პოზიტიურ ფუნქციას. „კომერციის ბუნება“ და საქმიანი ვაჭრობის გონივრულობა მიიჩნეოდა დაპირისპირებულ ქვეყნებსა და ხალხთა შორის მშვიდობიან-

ნობის ფაქტორად. თვით საქონლის გაცვლის პრაქტიკა ხელს უწყობდა ცალკეული ინდივიდების, ერების, ქვეყნების შერიგებასა და კონფლიქტების მოგვარებას. ამის ბრწყინვალე მაგალითს წარმოადგენს აშშ-სა და იაპონიის წარსული და აწმყო. ხიროსიმასა და ნაგასაკის 1945 წლის ტრაგედიის შემდეგ პრაქტიკულად შეუძლებელი იყო ფიქრიც კი იმის შესახებ, რომ აშშ და იაპონია ოდესმე გახდებოდნენ საიმედო და ერთგული პარტნიორები პოლიტიკურ, საეკონომიკურ და სამხედრო სფეროებში. თვით აშშ-ის პრეზიდენტის ბარაკ ობამას ვიზიტმა აღნიშნულ კუნძულებზე და იაპონიის პრემიერ-მინისტრის საპასუხო ვიზიტმა პერლ ჰარბორზე, ფაქტობრივად ბოდიშის მოსახდელად, ყოველგვარ მოლოდინს გადააჭარბა.

სწორედ ეკონომიკური ურთიერთობის აღდგენა და დაწყებაა ის მთავარი მოტივატორი, რომელიც დაპირისპირებულ მხარეებს უბიძგებს შერიგებისაკენ, რაც გამოიხატება ამა თუ იმ ფორმით ვაჭრობის, ჯანმრთელობის, განათლების, კულტურის და სხვა სფეროებში ჯერ ყოფით დონეზე ყოველდღიური ურთიერთობით, რაც შემდგომში თანამშრომლობაში გადაიზრდება და ერთად ცხოვრებისათვის აუცილებელ სხვა სფეროებსაც „გადაედება“. ომით გამოწვეულ აგრესიის მიმართ შეიცვლება დამოკიდებულება პოზიტივისაკენ. ერთ დროს მტრულად განწყობილი მხარეები იწყებენ ფიქრს, თუ როგორი იქნება თანაცხოვრების პირობებში მათი ეკონომიკური და პოლიტიკური მომავალი.

1997 წლის პირველ ივლისს ჩინეთმა იურისდიქცია აღადგინა ჰონკონგზე. სწორედ ჩინეთის, ჰონკონგისა და დიდი ბრიტანეთის ეკონომიკურ ინტერესთა თანხვედრამ, მათ მიერ ბიზნესის გაფართოებისა და განვითარების ხელსაყრელი პირობების წინასწარ განჭვრეტამ, ამასთანავე, რა თქმა უნდა, პოლიტიკურ საკითხებზე ურთიერთმისაღება, კომპრომისულმა გადაწყვეტილებებმა შესაძლებელი გახადა ორი ურთიერთდაპირისპირებული, ფაქტობრივად, მტრულად განწყობილი სისტემის ქვეყნების ჩინეთისა და ჰონკონგის არა მარტო შერიგება, არამედ ერთად თანაცხოვრება, ისე, რომ „თამაშიდან“ არ გასულა დიდი ბრიტანეთი (როგორ და რა ვითარებაში მოხერხდა ეს, ამაზე სრული წარმოდგენა შეექმნება მკითხველს ნაშრომის მესამე თავში). ამ კონტექსტის გათვალისწინებით შეიძლება ითქვას, რომ მაინც ეკონომიკური ინტერესებია მთავარი, რომელიც არა მარტო მშვიდობიანობის, არამედ დაპირისპირებულთა შესარიგებლად, ხშირ შემთხვევაში, გადამწყვეტ როლს თამაშობს. ჟან ბოდენი მიიჩნევდა, რომ „გაცვლის თავისუფლება და ხალხთა მეგობრობა ურთიერთგანუყოფელი ფენომენია“. ჩვენი რეალობიდან გამომდინარე კი სავსებით შესაძლებელია განდგომილებთან ეკონომიკური ურთიერთობის დაწყება იყოს სწორედ ის გენერატორი, რომელიც შერიგებას შეუწყობს ხელს. უფრო მეტიც, წინამდებარე ნაშრომის ავტორები დარწმუნებულნი ვართ, რომ ასეთი ტიპის ურთიერთობა, მხოლოდ

საქონლის ყიდვა-გაყიდვით არ ამოიწურება. აღნიშნული ურთიერთობის პროცესი მოიცავს ფასეულობების, კულტურის, ყოფითი პრობლემებისა და სხვა მსგავსი ცივილური კომპონენტების გაცვლასაც. გაიგო, აითვისო და გაითავისო შენთან დაპირისპირებული მხარის მიზნები, ამოცანები, მისწრაფებები, წარსულის აწმყოსა და მომავლის პრობლემები სწორედ შენთვისაა აუცილებელი პირობა **სწორი გადაწყვეტილების მისაღებად.**

წინმსწრებად უნდა ითქვას, რომ ჩვენ მიერ ჩატარებული კვლევებმა, მათ შორის მსოფლიოს სხვადასხვა რეგიონში კონფლიქტების დარეგულირების რამდენიმე შედეგიანი პრეცედენტის ანალიზზე, ერთმნიშვნელოვნად დაგვარწმუნა, რომ მათი გადაწყვეტა, მხოლოდ მშვიდობიანი მეთოდებით, მოლაპარაკებით, კომპრომისებით, ერთმანეთის ინტერესების გათვალისწინებით არის შესაძლებელი **რაც შეეხება ჩვენს სინამდვილეს, განვლილი ოცწლიანი ისტორიის გაკვეთილები, მხოლოდ იმაზე მიგვითითებენ, რომ თუნდაც ყოფით დონეზე, ეპიზოდურად კომერციულ და ბიზნეს-ურთიერთობის დაწყებას და მის შემდგომ ეტაპობრივ, სულ უფრო მზარდ განვითარებას რაც პოლიტიკურ ენაზე დიალოგის დაწყებასაც ნიშნავს ალტერნატივა არ აქვს.** ამასთან დაკავშირებით ავტორთა პოზიცია ერთმნიშვნელოვანია: **განდგომილ რეგიონებთან საქართველოს ცენტრალური ხელისუფლების მხრიდან განხორციელებული რბილად დაშვების ეკონომიკური პოლიტიკა, მისი ფართო გაგებით, ყველაზე სწორი და გამართლებული გზაა, რომელიც მყისიერად არა, მაგრამ სამომავლოდ აუცილებლად დადებით შედეგს მოიტანს.** უკეთესი ცხოვრებისაკენ სწრაფვა იყო, არის და იქნება მცირე და დიდი ერების, შესაბამისად, ქვეყნების მუდმივი საზრუნავი, აქედან გამომდინარე, ეროვნული ინტერესების მთავარი შემადგენელიც. იგი პირდაპირ დაკავშირებულია არა მარტო თვითგადარჩენასთან, არამედ მათი განვითარების მთავარი ფაქტორია. თუ არ არის ასეთი მუდმივი მისწრაფება, მაშინ მცირენიჭ და დიდნიჭ თვითლიკვიდაციას უცხადებენ საკუთარ თავს. ჩვენ მსგავსი ეტაპები წარსულში უკვე გავიარეთ, რა თქმა უნდა, სრულიად განსხვავებულ პოლიტიკურ-სამართლებრივ სიტუაციაში და დროში. მათ შორის ერთ-ერთი ე.წ. ერგენტის ბაზრობის ფენომენი იყო მისი სრული ანატომიით. სწორედ ამით გვინდა დავიწყოთ.

პირდაპირ შეიძლება ითქვას, რომ გაყინული კონფლიქტების დროს ერგენტის ბაზრობა, გარკვეულწილად, წარმოადგენდა მშვიდობიანობის ანკლავს. პრაგმატული, რეალპოლიტიკაც უთუოდ მოითხოვდა ამ ანკლავის გაფართოებისათვის ხელშეწყობას, ყოველ შემთხვევაში მისი თვითდინების შეუფერხებლობას. შესაძლოა, გადაჭარბებაში ჩაგვეთვალოს, მაგრამ გვგონია, რომ ცხინვალსა და საქართველოს შორის არსებული პრობლემის გადაჭრის სხვა მშვიდობიან საშუალებ

ბათაგან „ერგნეთი“ ყველაზე მნიშვნელოვანი იყო, ისე, როგორც გალსა და ზუგდიდს შორის შექმნილი უფრო მცირე მასშტაბებით, მაგრამ ანალოგიური კომერციული ურთიერთობა. რატომ იყო ყველაზე მნიშვნელოვანი „ერგნეთი“ და რატომ ვართ ასე თვითდაჯერებული?! ამის დასტურად ქართული და ოსური მხარის უმაღლესი დონის შეხვედრების ანალიზიც კმარა, რასაც ბიძგი მისცა და შესაძლებელი გახდა სწორედ ერგნეთის ბაზრობასთან დაკავშირებულმა მოვლენებმა.

მანამდე აუცილებლად უნდა ითქვას, რომ „ერგნეთი“ მრავალმხრივი პრობლემებით იყო დატვირთული და მოითხოვდა პოლიტიკურ ანალიზთან ერთად სერიოზულ, კომპლექსურ, ეკონომიკურ-სამართლებრივ ანალიზს. მათ შორის, კრიმინოლოგიური თვალსაზრისითაც. სანამ ამ მეთოდით პრობლემის ანალიზს შევუდგებოდეთ, ვფიქრობთ, საინტერესო იქნება ე.წ. ერგნეთის ბაზრობის პრეისტორიასაც შევეხოთ. ერგნეთის ბაზრობის აღორძინება დაიწყო 1994-1995 წლებიდან, მასშტაბები და მოთამაშეთა წრე სულ უფრო იზრდებოდა და ფართოვდებოდა 1997-1998 წლებში. იგი უკვე სრულმასშტაბიან და მრავალპროფილიან, საკმაოდ დიდ ტერიტორიაზე განლაგებულ ბაზრობად ჩამოყალიბდა.

ერგნეთის ბაზრობა, მისი ნეგატიური მხარეების მიუხედავად, ქართველი და ოსი ხალხის ურთიერთობის დათბობის ბუნებრივ ზონადაც ჩამოყალიბდა. ამკარად შეიმჩნეოდა, რომ არაფორმალურ სავაჭრო-ეკონომიკურ ზონას სოციალურ-ეკონომიკურთან ერთად, პოლიტიკური ფუნქციის დატვირთვაც ჰქონდა. ჩვენი შეხედულებით, ერგნეთის ბაზრობაზე არსებული ქაოსი საქართველოს ხელისუფლების ინტერესებს დაქვემდებარებულ მართვად პროცესად უნდა გადაქცეულიყო. სამართლიანობა მოითხოვს და უნდა აღინიშნოს, რომ ეს ყველაფერი, არსებითად, ენინაღმდეგებოდა ქვეყანაში მოქმედ კანონმდებლობას. უფრო სწორად ამკარა იყო პოლიტიკისა და კანონის ურთიერთმეჯახება. შედეგის მიხედვით თუ ვიმსჯელებთ, ხელისუფლებამ, მაშინ უპირატესობა მაინც მოქმედ კანონმდებლობას მიანიჭა.

სწორედ ასეთ ფონზე, ამ ვითარებაში 1996-1998 წლებში საქართველოს პრეზიდენტი ედუარდ შევარდნაძე, რამდენჯერმე შეხვდა სამხრეთ ოსეთის ე.წ. პრეზიდენტს ლუდვიგ ჩიბიროვს, მათ შორის ვლადიკავკაზში, ლიკანსა და ჯავაში. უდავოა, რომ იმ დროისათვის მიღებულ იქნა მნიშვნელოვანი, იმ სიტუაციისათვის რეალპოლიტიკაზე დაფუძნებული გადაწყვეტილებები, ამასთან, გამოიკვეთა რუსეთის მაშინდელ პოზიტიური როლიც. ვფიქრობთ, ყოველივე ამას დღესაც არ დაუკარგავს მნიშვნელობა და, უდავოდ, დიდი ალბათობით გასათვალისწინებელი იქნება კონფლიქტების დაჩაქვნილობის ახალი ეტაპისათვის.

სამართლიანობა მოითხოვს და ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ იმ დროისათვის საქართველოს ხელი-

სუფლებას კონფლიქტების მშვიდობიანად დარეგულირების არც სათანადო გამოცდილება ჰქონდა და არც შესაბამისი წინადადებების სრული პაკეტი. მათ შორის არც საქართველოს სახელმწიფოებრივი მოწყობის, აფხაზეთისა და ე.წ. სამხრეთ ოსეთის სტატუსის განსაზღვრის, ცენტრალურ ხელისუფლებასა და მათ შორის ხელისუფლების გადანაწილებისა და კომპეტენციითა გამოჯგნის, აფხაზეთისთვის და ე.წ. სამხრეთ ოსეთისათვის მმართველობაში დამოუკიდებლობის ხარისხის და სხვ., რომელიც მისაღები იქნებოდა კონფლიქტის მონაწილე მხარეებისათვის. **უნდა ვაღიაროთ, რომ დიდხანს მიგვაჩნდა ძალის გამოყენება მიზნის მისაღწევ საშუალებად, რაც დღევანდელი გადმოსახედიდან უტოპიაა და მეტი არაფერი.** არადა, რეალპოლიტიკა კონფლიქტების, მხოლოდ მშვიდობიანად გადაწყვეტის უალტერნატივო და ერთადერთი სწორი გზაა.

მაგალითად, ნაკლებად ან საერთოდ არ იყო ჩვენთვის ცნობილი ჰონკონგის ჩინეთის სახელმწიფოში მშვიდობიანად დაბრუნების პრეცედენტი, რომელიც როგორც უკვე აღვნიშნეთ, განხორციელდა 1997 წელს, ანდა როგორ შეძლო იტალიის ხელისუფლებამ გერმანელებით დასახლებული სამხრეთ ტიროლის პრობლემების გადაწყვეტა.

რეალობა ასეთია: პირველ ეტაპზე იტალიის სახელმწიფოს არაგონივრულმა, ემოციურმა, დაუფიქრებელმა გადაწყვეტილებებმა სამხრეთ ტიროლთან მიმართებით პრობლემის გადაწყვეტის მაგივრად კიდევ უფრო გაართულა სიტუაცია. შემდგომ ეტაპზე იტალიამ მისი ასეთი პოლიტიკა ჩაანაცვლა პრაგმატული გადაწყვეტილებებით, როგორც დამოუკიდებლად, ისე ავსტრიასთან და საერთაშორისო თანამეგობრობასთან ერთად. მათ შორის აუცილებლად აღსანიშნავია, რომ სამხრეთ ტიროლს მიენიჭა ფართო ეკონომიკური თავისუფლება და ეს გახდა გადამწყვეტი. ასევე, იქ გერმანული გამოცხადდა სახელმწიფო ენად და საბოლოოდ, ერთი შეხედვით, სამხრეთ ტიროლის კონფლიქტამდე მისული პრობლემების მოგვარება შესაძლებელი გახდა. უფრო მეტიც, სამხრეთ ტიროლის მცხოვრებნი, მათ შორის გერმანულენოვანი მოსახლეობა, ცხოვრების მაღალი დონით გამოირჩევა. მთელს დანარჩენ იტალიის რეგიონებთან შედარებით.

არანაკლებ საინტერესო გამოდგა ჩვენთვის შოტლანდიაში ჩატარებული რეფერენდუმის პოლიტიკურ-სამართლებრივი ანატომიის შესწავლა. ფაქტობრივად დიდი ბრიტანეთი ტერიტორიული მთლიანობის რღვევის საკითხის წინაშე დადგა. ფაქტია, დიდ სირთულეებთან იყო დაკავშირებული ინგლისის ცენტრალური ხელისუფლების მხრიდან თანხმობის გაცხადება რეფერენდუმზე და ასეთ რისკზე წასვლა, თუმცა დიდ ბრიტანეთს ტესტი ქვეყნის ერთიანობასთან ერთად, დემოკრატიკაზეც უნდა ჩაებარებინა — ერთმნიშვნელოვნად

ყველაფერი უნდა დასრულებულიყო ცივილიზებულად, ყველანაირი ძალადობის გარეშე. თუ შოტლანდიელები დამოუკიდებლობას არჩევენ, მას დიდი ბრინატი „გაუშვებდა“ კიდეც, ოღონდ, რა თქმა უნდა, მათ არაერთ საკითხზე უნდა ეკისრათ დიდი რისკებითა და რყევებით დატვირთული პასუხისმგებლობა. პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და სამართლებრივ საკითხებში შოტლანდიის მოსახლეობამ თვალნათლივ დაინახა, რომ მხოლოდ ემოციებზე დაყრდნობით გადაწყვეტილების მიღება არ იქნებოდა უკეთესი ცხოვრების გარანტია. ამასთან, ძალაში დარჩა შოტლანდიის თვითმმართველობის შემდგომი გაღრმავების პროექტი, შოტლანდიელები საკუთარი საქმეების გადაწყვეტისას მეტ დამოუკიდებლობას მიიღებენ. გარდა ამისა, ჩვენი კვლევები მიუთითებს იმაზე, რომ დიდი ბრიტანეთის ხელისუფლებამ შოტლანდიელებს რეფერენდუმის წინ მისცა გარანტიები მათი უფლებების გაფართოების შესახებ, რაც შოტლანდიელებმა აღიქვეს როგორც ცხოვრების დონის ამაღლების საფუძველი და გარანტია. ფაქტია, ბრიტანეთმა აიცილა კარს მომდგარი კონფლიქტი.

მიგვაჩნია, რომ გარკვეული მსგავსებები (რა თქმა უნდა, განსხვავებებთან ერთად) გამოიკვეთა ერთი მხრივ ზემოთ პოზიტიურ მაგალითად მოყვანილი ჩინეთის ხელისუფლების მიერ ჰონკონგის მიერთებასთან, ხოლო მეორე მხრივ შოტლანდიის ბრიტანეთის შემადგენლობაში დარჩენასთან დაკავშირებით.

დასკვნის სანაცვლოდ

უდავოა, რომ საჭიროა კონფლიქტების მოწესრიგების ახალი გზების ძიება, რომლებიც მხოლოდ რეალპოლიტიკას დაემყარება. აქედან გამომდინარე, კონფლიქტების ჩიხიდან გამოსაყვანად განსხვავებული სტრატეგია სჭირდება, როგორც საქართველოს ხელისუფლებას, ისე საერთაშორისო თანამეგობრობას. კვლევისას იმაშიც დავრწმუნდით, რომ გაყინული კონფლიქტების გაყინული გაურკვევლობა აფხაზეთთან და ე.წ. სამხრეთ ოსეთთან მიმართებით არ შეიძლება დიდხანს გაგრძელდეს. ყველაფერს რომ თავი დავანებოთ, კომერციული ურთიერთობა, ეკონომიკური ინტერესები თუნდაც ყოფით დონეზე, აუცილებლად ამოქმედდება. სწორედ ამ დროისათვის უნდა ვიყოთ მზად სამოქმედო პროგრამით, რომლის პოლიტიკა და სტრატეგია მეორე მხარესთან (მხარეებთან მიმართებით) არ უნდა იყოს არც შეტევითი და არც დაცვითი, არამედ კონსტრუქციული და კომპრომისული, რაც იმას ნიშნავს, რომ მიზანი უნდა იყოს ურთიერთშორისი ნდობის აღდგენა, შერიგება და თანდათანობით, ნაბიჯ-ნაბიჯ სიტუაციის ორივე მხარისათვის მისაღებად და სასარგებლოდ განვითარება, რამაც კონფლიქტის სრულმასშტაბიან მოწეს-

ესრიგებამდე უნდა მიგვიყვანოს.

უკვე დღეს უნდა ვიფიქროთ და შეთავაზებაც უნდა გავაკეთოთ ეკონომიკური და ბიზნესინტერესების მქონე, სახელმწიფოთაშორისი სტრატეგიული ინტერესების მქონე ისეთი მსხვილი ინფრასტრუქტურული პროექტების შესახებ, როგორიცაა თბილისი-ზუგდიდი-ლესელიძის ავტობანის მშენებლობა, იძულებით გადაადგილებულ პირთა თავის საცხოვრისში დაბრუნების სანაცვლოდ სარკინიგზო მიმოსვლის აღდგენა, ანაკლიის პორტის მშენებლობის განსაკუთრებული ეკონომიკური მნიშვნელობა მათ შორის აფხაზეთისთვისაც, აფხაზეთში თავისუფალი ეკონომიკური ზონების ჩამოყალიბება, ბიზნესისთვის მიმზიდველი საგადასახადო და საბაჟო კანონმდებლობის შექმნა, რომელიც ამ რეგიონის წინმსწრებად საქართველოს სხვა რეგიონებთან შედარებით განვითარებას შეუწყობს ხელს და კიდეც მრავალი სხვა.

რაც შეეხება ჩვენს სინამდვილეს, განვლილი ოცდახუთწლიანი ისტორიის გაკვეთილები, მხოლოდ იმაზე მიგვითითებენ, რომ თუნდაც ყოფით დონეზე, ეპიზოდურად კომერციულ და ბიზნესურთიერთობის ე.ი. ურთიერთეკონომიკური ინტერესების დაწყებას და მის შემდგომ ეტაპობრივ, სულ უფრო მზარდ განვითარებას რაც პოლიტიკურ ენაზე დიალოგის დაწყებასაც ნიშნავს ალტერნატივა არ აქვს. განდგომილ რეგიონებთან საქართველოს ცენტრალური ხელისუფლების მხრიდან განხორციელებული რბილად დაშვების ეკონომიკური პოლიტიკა, მისი ფართო გაგებით, ყველაზე სწორი და გამართლებული გზაა, რომელიც მყისიერად არა, მაგრამ სამომავლოდ აუცილებლად დადებით შედეგს მოიტანს. უკეთესი ცხოვრებისაკენ სწრაფვა იყო, არის და იქნება მცირე და დიდი ერების, შესაბამისად, ქვეყნების მუდმივი საზრუნავი, აქედან გამომდინარე, ეროვნული ინტერესების მთავარი შემადგენელიც. იგი პირდაპირ დაკავშირებულია არა მარტო თვითგადარჩენასთან, არამედ მათი განვითარების მთავარი ფაქტორია. თუ არ არის ასეთი მუდმივი მისწრაფება, მაშინ მცირენიჭ და დიდნიჭ თვითლიკვიდაციას უცხადებენ საკუთარ თავს. ჩვენს მიერ განხილული, გამოკვლეული და გაანალიზებული პრეცედენტებიც (ჰონკონგი, სამხრეთ ტიროლი და შოტლანდია) ხომ ამის დასტურია.

ლიტერატურა:

1. ჯ. გახოკიძე, ს. მიდელაშვილი. ჰონკონგი, ჩინეთი - 1997. გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი, 2014 წელი.
2. ჯ. გახოკიძე, ა. დემეტრაშვილი, ქ. ჭინჭარაძე, ს. მიდელაშვილი, გ. გორაძე. ძიებანი საქართველოს განდგომილ რეგიონების შემორიგებისათვის. გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი, 2017 წელი.
3. ჟან ბოდენი -, „პასუხი დე მალტრუსა“.